

HYÖDYLLINEN PSYKOLOGIAN TIETOPAKETTI

Psykologian professori emerita Kirsi Lagerspetz on julkaissut esseekokoelman "Mitä tulee mieleen". Kirja sisältää mm. luvut Lagerspetzin uran alkuvaiheista, pahuiden psykologiasta, tunteiden fysiologiasta ja onnellisuuden psykologiasta. Viimeinen luku kuvaa kirjoittajan taistelua syöpää vastaan. Seuraan kirjan otsikon esimerkkiä ja kirjoitan siitä, mitä kirjaa lukiesani tuli mieleeni.

Teoksen kolmannessa luvussa Lagerspetz esittelee mm. Frans de Waalin tutkimustuloksia, jotka koskevat altruistisen ja "moraalisen" käyttäytymisen esiintymistä kädelisillä. Hän pohtii, voisiko myös ihmisten altruismi olla jossain määrin luonnonvalinnan tuottama valmius eikä yksinomaan kulttuurisesti konstruoitu ilmiö. On kiinnostavaa huomata, että tämänkaltainen ihmisluontoteoria ja -tutkimus on puhuttanut laajasti Lagerspetzin lisäksi myös toista äskettäin eläkkeelle jäänyttä professoria, Antti Eskolaa (Jäähvyäsluentoja, Tammi/Hanki & Jää 1997). En ota kantaa itse teoriaan, mutta en malta olla vertaamalla Eskolan ja Lagerspetzin suhtautumista siihen. Eskolan käsitys ihmisluontoteoriasta on melkein pä tuhtuneen kielteinen, ja hän mm. korostaa moraalisia perusteita omaksua radikaalisti kulttuurikonstruktionistinen (boasilainen) ihmiskäsitys. Lagerspetz suhtautuu ihmisluontoteoriaan ja -tutkimukseen eri tavalla: osin myönteisesti, osin kriittisesti, mutta kuitenkin tietensisäisesti argumentoiden.

Lagerspetz on liittännyt kirjaansa erilaisia psykoterapioita koskevan luvun, joka ilmeisesti perustuu osin

1990-luvun alussa julkaistuihin kirjoituksiin. Hän arvostaa tasapuolisesti eri terapioita ja katsoo, että niiden välillä on tapahtunut lähenty mistä.

On vahinko, ettei Lagerspetzin tuore, erinomainen kirjoitus eräiden psykoanalyttikkojen syöpäteorioista (Psykologia 5–6/1999) ole mukana esseekokoelmassa. Kyseisessä kirjoituksessa Lagerspetz arvostelee näkemystä, jonka mukaan syöpä johtuu lapsuudenaikaisista psyykkisistä kokemuksista. Hän osoittaa, ettei kyseisten teorioiden tueksi löydy näyttöä. Lagerspetzin kritisoi miin tulkintoihin näyttäisi liittyvän myös jonkinlainen hydraulinen malli: jos ei työstä lapsuuden traumoja psykoterapiassa, "energia" purkautuu syöpänä.

Psykosomaattikka on paitsi lääketieteen tutkimusalue myös yleinen maallikkoideologia, joka saa virikkeitä erilaisista psykodynaamisista spekulatioista. J.-P. Roos on viime aikoina kiinnittänyt huomiota lääkärin kasvavaan valmiuteen tulkita potilaiden valituksia psykosomaattisiksi (Roosin esimerkkejä ovat selkäkivut ja mahdolliset homeen aiheuttamat oireet). Vaikka psykosomaattisten oireiden tai hysteriaan perustuvien oireilujen olemassaoloa ei ole järkevää kiistää, Roos painottaa, että ilmiötä olisi syytä tutkia myös yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Olisi esimerkiksi kiinnostavaa tietää, kuinka laajalle levinneitä psykosomaattiset maallikkouskomukset ovat; kuinka moni on kokenut psykosomaattisen tulkinnan uhan pelotteena, joka estää terveyspalvelujen käytön; käyttäkö julkisen sektorin terveydenhuoltohenki-

löstö yksityistä enemmän psykosomaattista tulkintaa; ja vaihtelee psykosomaattisten tulkintojen kannattaminen, tai niiden kohteeksi joutuminen, sosiaalisen aseman mukaan.

Lagerspetz ottaa huomioon kirjassaan myös mielenterveysalan laajan neuvontakirjallisuuden. Hän toteaa, että sen ihmiskuva on kulttuurisidonnainen ja normatiivinen (s. 137). Jos hän olisi liittännyt edellä mainitun, uusmystisiä syöpäteorioita käsitelleen kirjoituksensa tähän esseekokoelmaan, olisi tarjoutunut kiinnostava mahdollisuus pohtia psykosomaattisen tulkintakehyksen yhteyttä kaupalliseen psykobisnekseen ja jälkitraditionaalisen yhteiskunnan normatiiviseen sääntelyyn. Traditionaalisessa yhteiskunnassa normatiivinen sääntely edusti perusmuotoa "jos et noudata yhteinäiskulttuurin normeja, joudut jalkapuhun tai ainakin helvettiin". Jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa normatiivinen sääntely esiintyy usein pseudotieteellisessä muodossa: "jos et reflektoi käyttäytymisesi psykodynaamia juuria etkä puhu avoimesti tunteistasi, saat todennäköisesti syövän".

Lagerspetzin kirjaa lukiessani mieleeni tuli lopulta myös Antti Eskolan kirjassaan "Jäähvyäsluentoja" esittämä ajatus: "Psykologiasta piittaamattomimmankin yltiösosiologin teksteihin kätkeytyy aina jokin ihmiskäsitys, yleensä sitä enemmän aikansa alkeellisimpia käsityksiä heijastava, mitä ponnekkaammin sosiologi väittää tekevänsä psykologiasta riippumatonta työtä" (s. 40). Mikä nykyään voisi olla tuollainen "yltiösosiologien" annettuna ottama

alkeellinen psykologia? Voisiko se olla jonkinlainen löysä psykodynaaminen freudilaisuus yhdistettynä – ristiriitaisesti – äärimmäiseen kulttuurikonstruktionismiin? Oli miten oli, Lagerspetzin tuotantoon tutustumisen voi antaa aineksia ihmiskäsityksen pohtimiseen.

Lagerspetzin teoksen sävy on empiirinen, selkeä ja viiltävän rationaa-

linen; samalla sen henkilökohtaiset – osin humoristiset, osin traagiset – kappaleet osoittavat, ettei tieteellinen ja objektiivinen suhde ilmiöihin merkitse yksityisen elämän ”kylmyyttä”, ”tunteettomuutta” tai ”pinnallisuutta”. Lagerspetzin kirja on kuin raikas tuulahdus suomalaisessa kulttuuri-ilmapiirissä, jota usein tuntuu hallitsevan obskuran-

tismin ja käsiterunouteen taipuvainen perusvire.

JANNE KIVIVUORI

KIRSTI LAGERSPETZ
MITÄ TULEE MIELEEN
PSYKOLOGIN ESSEITÄ
HELSINKI: TAMMI, 2000

MUURAHAISET JA HEINÄSIRKKA

Alkukesän aurinkoisina, lämpiminä päivinä sain kirjoittaakseni esittelyn Kari Tervon ja Heikki Hiilamon kirjasta ”Suomen 100 rikkainta”. Ajankohta ei ollut kaikkein otollisin moiseen puuhaan. Metsä tulvillaan lintujen laulua, kirsikka ja omena täydessä kukassa, puutarha kutsu-massa hoitajaansa... Mutta raharikkaudella on vetovoimaa, päiväunet siitä imaisevat meidät perin helposti mukaansa.

Kirjassa on henkilökuvat 39 rikkaasta suomalaisesta, tekijöinä seitsemän toimittajaa. Parin kolmen sivun luonnehdinnat eivät sisällä mitään hätkähdyttäviä paljastuksia, tiedot on koottu tarjolla olevista murusista. Tunkeutuminen rikkaiden ihmisten yksityiseen elämään ei ole helppoa. He ovat yleensä haluttomia tuomaan sitä julkisuuteen ja heillä on keinonsa varjella yksityisyyttään.

Periaatteelliset ja metodiset vaikeudet koskevat rikkauden määrittelyä ja sen mittaamista. Viiden miljoonan markan omistajaa voi teki-

jöiden mielestä kiistatta pitää rikkaana, superrikkaiden määrittelyssä raja on sata miljoonaa. Sillä voi jo hankkia oman suihkukoneen, linnan Ranskasta tai oman pankin. Megarikkaaksi tullaan hankkimalla muutaman kymmen miljardin omaisuus. Heitä Suomessa ei toistaiseksi ole, tuore lista Euroopan rikkaimmista yksityishenkilöistä ei sisällä ainuttakaan suomalaista.

Näissä luvuissa on kyse omaisuuden markkina-arvosta. Mutta miten sitä mitataan? Periaatteessa asia on yksinkertainen: tarkastellaan eri omaisuuslajeja (kiinteistöt, osakkeet ja muut arvopaperit, arvoesineet ja kulkuvälineet), arvioidaan niiden markkina-arvot, summasta vähennetään velat. Erotus kertoo omaisuuden määrän. Käytännössä tehtävä on mahdoton, kuten tekijät toteavat, sillä henkilörekisterilaki ja muukin lainsäädäntö estävät tehokkaasti ulkopuolista tutkimasta toisen henkilön omistuksia.

Tämän vuoksi tekijät ovat joutuneet turvautumaan verottajan saa-

miin tietoihin Suomessa verotettavan omaisuuden arvosta. Kuva ei ole aukoton. Siitä puuttuvat ulkomailla asuvat menestyneet urheilijamme. Varmaan myös kaikkein taitavimmat talousrikolliset, jotka ovat osanneet piilottaa omaisuutensa veroparatiiseihin. Mutta julkisesti ja virallisesti rikkaista nykysuomalaisista kirja antanee kohtuullisen edustavan kuvan.

Millaisia ihmisiä he sitten ovat? Historialliset kerrostumat, omaisuuden hankkimisen ajankohdan ja tavan perusteella, erottuvat kuvasta selvästi. Raskaan teollisuuden, met-sän ja metallin varassa aikoinaan vaurastuneet 20 perhettä ovat edelleen mukana, mutta heidän osuutensa on selvästi supistunut. Sodanjälkeisen taloudellisen nousun myötä joukkoon tuli menestyneitä kauppiaita ja teollisuusyrittäjiä. Nuorimman kerrostuman muodostavat 1990-luvun tietoteknologian nosteessa äkkirikastuneet elektroniikkayritysten omistajat ja optio-miljonäärit.